

# Profil forenzičkih psihologa

---

**Antić, Dario**

**Master's thesis / Diplomski rad**

**2017**

*Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:* **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

*Permanent link / Trajna poveznica:* <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:399265>

*Rights / Prava:* [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

*Download date / Datum preuzimanja:* **2023-11-30**



*Repository / Repozitorij:*

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)





SVEUČILIŠTE U ZAGREBU  
HRVATSKI STUDIJI

Dario Antić

# **PROFIL FORENZIČKIH PSIHOLOGA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2017.





SVEUČILIŠTE U ZAGREBU  
HRVATSKI STUDIJI  
ODSJEK ZA PSIHOLOGIJU

Dario Antić

# **PROFIL FORENZIČKIH PSIHOLOGA**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: doc.dr.sc. Ines Sučić

Zagreb, 2017.

## *Profil forenzičkih psihologa*

### **Sažetak**

Interes za forenzičku psihologiju prati relativno slaba upoznatost s kompetencijama i područjem rada forenzičkog psihologa, temeljena uglavnom na kriminalističkim serijama i filmovima.

Stoga su ciljevi istraživanja bili ispitati na koji način su u filmovima prikazani forenzički psiholozi i njihov posao, postoji li i među studentima stereotipno doživljavanje forenzičkih psihologa i njihovog posla te podudara li se slika koju studenti imaju o forenzičkim psiholozima s dominantnim prikazom forenzičkih psihologa u filmovima.

Analizu 26 filmova, u kojima su glavni ili sporedni likovi forenzički psiholozi, provelo je 16 sudaca. Svoje mišljenje o karakteristikama forenzičkih psihologa i njihovom poslu iskazalo je i 84 studenata.

Rezultati su pokazali kako se na filmu lik forenzičkog psihologa prikazuje jednako u muškoj i ženskoj ulozi, u najvećem broju filmova to je osoba srednjih godina, atraktivnog izgleda, koja nije u vezi te nema djece. Što se tiče posla forenzičkog psihologa, on/ona je prikazan kao osoba koja najčešće obavlja intervjue, ima istraživačke i socijalne interese te najistaknutije osobine su joj suosjećanje i smirenost. Po tipologiji filmskih likova, spada u tip *Sveznalice*. Prikazivanje karakteristika likova forenzičkih psihologa i prikaz njihovog posla je u filmovima stereotipan i relativno netočan. Pokazalo se da studenti forenzičkog psihologa najčešće doživljavaju kao mušku osobu, srednjih godina, atletske građe, bez djece. Smatraju da se najčešće bavi izradom profila počinitelja kaznenih djela, da ima istraživački interese te ga smatraju smirenom osobom koja je otvorena iskustvima. Također, prema tipologiji likova, najčešće ga doživljavaju kao *Sveznalicu*. U većem stupnju su utvrđena podudaranja nego razlike između prikaza likova forenzičkih psihologa u filmovima i stajališta studenata o forenzičkim psiholozima.

**Ključne riječi:** forenzički psiholozi, mediji, stereotipi, studenti, filmovi

## **Abstract**

Increased interest for the forensic psychology is usually accompanied by low level of knowledge about the field, usually based on crime series and movies.

Thus, aims of this study were to examine: how the forensic psychologists and their work are presented in the movies and series; is there a stereotypical image of forensic psychologist among students; and whether the image that psychology students has of forensic psychologists corresponds to the portrait of forensic psychologist in the movies.

The analysis of 26 movies, in which the main or secondary role played forensic psychologist was conducted by 16 judges. Characteristics of forensic psychologists and their work were also estimated by 84 undergraduate students.

The results showed that in movies the character of the forensic psychologist is equally presented as male and female person. In majority of movies forensic psychologist is middle-aged attractive person, usually single and without children. He/she usually expressed scientific and social interests, and is usually compassionate and calm. Job of forensic psychologist was mainly related to interviewing criminals. Portrayal of forensic psychologists and his/her work in the movies is stereotypical and mainly inaccurate. Undergraduate students perceive the forensic psychologists mostly as male, middle-aged, athletic person, without children. They usually think that forensic psychologists do criminal profiling, has scientific interests, are calm persons, open to new experiences. In students' opinion, but also in the movies forensic psychologist is the best portrayed as the Jack of All Trades character. There are considerably similarities between portrayal of forensic psychologists in the movies and the students' perception of forensic psychologists.

**Key words:** forensic psychologist, media, students, stereotypes, movies

## SADRŽAJ

<b>UVOD</b> .....	2
<i>Definicija forenzičke psihologije</i> .....	2
<i>Opis područja forenzičke psihologije</i> .....	3
<i>Područje rada forenzičkih psihologa</i> .....	4
<i>Prikaz zanimanja u medijima</i> .....	5
<i>Forenzička znanost u CSI serijalima i forenzička znanost u stvarnom životu</i> .....	9
<i>Tipologija forenzičkih stručnjaka u filmu</i> .....	11
<i>Posljedice CSI efekta na studente</i> .....	13
<b>CILJ I PROBLEMI</b> .....	14
<b>METODA</b> .....	15
<i>Materijal i sudionici</i> .....	15
<i>Instrumenti</i> .....	16
<i>Postupak</i> .....	18
<b>REZULTATI</b> .....	20
<b>RASPRAVA</b> .....	29
<b>ZAKLJUČAK</b> .....	34
<b>LITERATURA</b> .....	35

## UVOD

### *Definicija forenzičke psihologije*

Riječ *forenzička* u nazivu forenzička psihologija potječe od latinske riječi *forensis* što u prijevodu znači javni, sudski, sudbeni (Petz, 2005). Sami korijen riječi upućuje na dodirne točke i preklapanja psihologije i prava, tj. na područje istraživanja i primjene psihologije u pravosuđu. Forenzička psihologija jedna je od najbrže rastućih grana psihologije i u posljednjih 50-ak godina sve je veći broj psihologa koji se njome bave (Shipley i Arrigo, 2012).

Međutim, još uvijek ne postoji jedna i općeprihvaćena definicija forenzičke psihologije (Weiner i Otto, 2013), a mnogi se stručnjaci ne mogu složiti kako bi trebala biti definirana (Ogloff, 2002). Sve definicije forenzičke psihologije mogli bismo podijeliti na dvije kategorije, na uže i šire definicije. U užu kategoriju spadaju definicije koje su fokusirane samo na jedan aspekt djelovanja forenzičkog psihologa. Primjerice, u užu skupinu kategorija spada definicija Gudjonssona i Hawarda (1998) koji forenzičku psihologiju definiraju kao područje primijenjene psihologije koja se bavi prikupljanjem, istraživanjem i prezentacijom dokaza za potrebe suda. Nešto širu definiciju nudi Wrightsman (2001) koji smatra forenzičkom psihologijom sve za što je potrebno psihologijsko znanje ili psihologijske metode za potrebe pravnog sustava. No, i takva definicija smatra se uskom jer ne obuhvaća primjerice psihologa znanstvenika koji ne djeluje konkretno u pravnom sustavu nego se primarno bavi znanstvenim radom, (npr. istraživanjem kako porotnici donose odluku ili istraživanjem pamćenja svjedoka). Kako se forenzički psiholozi bave širokom lepezom poslova, neki istraživači smatraju da je potrebna sveobuhvatnija, šira definicija forenzičke psihologije.

Šire definicije forenzičke psihologije obuhvaćaju sve teme vezane uz antisocijalno ponašanje, kao primjerice razvoj antisocijalnog ponašanja, istraživanja različitih tipova okrivljenika, prevenciju kriminala itd. (Wrightsman, 2001). Primjerice definicija Bartola i Bartola (2006) smatra se širom definicijom jer se forenzička psihologija definira kao disciplina koja nastoji istraživati različite aspekte ljudskog ponašanja povezanih s pravnim procesima i psihološkom praksom unutar pravnog sustava, a kojim se obuhvaća i građansko i kazneno pravo. Također, forenzička



psihologije, u širem smislu, može se definirati kao bilo kakvo uplitanje psihologije u pravni sustav (Huss 2009). Prema Brigham (1999) potrebno je razlučiti pravnu psihologiju koju definira kao primijenjenu psihologiju vezanu uz sudske procese te kriminološku psihologiju koju definira kao primijenjenu psihologiju koja se bavi razumijevanjem kriminala i kriminalnog ponašanja. Sa širom definicijom forenzičke psihologije se ne slažu svi (primjerice Blackburn, 1996), ali danas se takve definicije sasvim legitimno koriste. Valjalo bi još istaknuti definiciju APA-e (2013) prema kojoj su forenzički psiholozi svi praktičari koji primjenjuju znanstvena, tehnička i specijalizirana znanja iz bilo koje grane psihologije u području prava. Drugim riječima, APA u svojim smjernicama opisuje forenzičke psihologe kao sve psihologe koji nude svoje usluge pravnom sustavu u sudskim ili, administrativnim poslovima, edukaciji te istraživanjima, davanjima stručnog mišljenja, konzultiranju suda itd.

#### *Opis područja forenzičke psihologije*

Kod samog određenja područja forenzičke psihologije, često je potrebno napraviti distinkciju forenzičke psihologije od njoj srodnih disciplina. Prvenstveno između forenzičke psihijatrije i forenzičke psihologije. Osim razlike u formalnom obrazovanju gdje liječnici završavaju medicinski fakultet, a psiholozi studij psihologije, možda najjasnija razlika može se vidjeti u definiciji forenzičke psihijatrije koju koriste Gunn i Tylor (1993). Forenzičku psihijatriju definiraju kao prevenciju, poboljšanje ili tretman osobe sa psihičkim poremećajem u kazneno-pravnom kontekstu. Ključni dio definicije je postojanje psihičkog poremećaja kod osobe. Haward (1981) stoga navodi da forenzička psihijatrija ne bi postojala kad ne bi bilo psihičkih bolesti, dok bi forenzička psihologija i dalje postojala jer psihologe općenito zanima ljudsko ponašanje, a ne samo njihov jedan dio. Haward (1981) dalje navodi kako postoje četiri temeljne razlike između forenzičke psihijatrije i psihologije:

1. Sadržaj njihovog doprinosa individualnim slučajevima – psihijatri su educirani za biološka, medicinska i psiho-farmakološka pitanja, a psiholozi se bave općenitim sposobnostima i funkcioniranjem osobe, primjerice ličnošću, ponašanjem, strategijama suočavanja te nisu educirani za propisivanje lijekova.

2. Korištenje različitih metoda prilikom procjene individualnih slučajeva – psihijatri primarno koriste intervju i opažanja, a psiholozi standardizirane metode procjene kao što su testovi inteligencije, testovi ličnosti i sl.

3. Epistemološka razlika između psihijatrijskih i psiholoških istraživanja – psihijatri temelje svoja istraživanja na opažanju kliničkih uzoraka što je njihova najveća mana ukoliko žele dublje istražiti pojedine ili različite fenomene kod ljudi. Psiholozi, s druge strane, mogu raditi kontrolirane eksperimente na različitim ljudima ispitujući cijeli niz psiholoških fenomena i konstrukata. Ali ipak se dominantno usmjeravaju na kliničku ulogu gdje se njihov rad dosta preklapa s radom psihijatara.

4. Različiti sustav mentorstva – forenzički psihijatri se obično obrazuju i usavršavaju u kliničkim ustanovama, dok se psiholozi obrazuju na fakultetima.

Uz psihijatriju, također vrlo bliska disciplina forenzičkim psiholozima je pravo. No, radi opsega ovog rada, samo ćemo spomenuti preklapanja tih dviju disciplina, no nećemo ulaziti u dubinu i pojašnjavati sličnosti i razlike forenzičkih psihologa i pravnika.

#### *Područje rada forenzičkih psihologa*

Forenzički psiholozi mogu obavljati široku lepezu poslova. Bartol i Bartol (2006) navode sljedeća mjesta gdje poslove može obavljati forenzički psiholog: u policiji, u pravnoj službi, na odjelu kriminaliteta i delinkvencije, sa žrtvama zločina, u penalnim ustanovama, na sudu, u dječjim preventivnim udrugama, na znanstvenim institutima, na fakultetima, u odvjetničkim uredima i sl. U najširem smislu, forenzički se psiholozi mogu baviti forenzičkom psihologijom unutar tri područja: unutar kliničke psihologije, unutar psihologije prava te u sklopu znanstvenog rada (Pozzulo, Bennell i Forth, 2017). Psiholozi uglavnom svoje poslove obavljaju unutar jednog područja, no neki mogu djelovati i u sva tri. Klinički forenzički psiholozi bave se većinom psihičkim zdravljem ljudi koji su u doticajem s kazneno-pravnim sustavom ili su uključeni u pravni proces (Otto i Heilburn, 2002). Konkretno, prema Pozzulo, Bennell i Forth (2017) uz istraživački rad, klinički forenzički psiholozi mogu se baviti mnogim područjima rada kao što su: razvodom i određivanjem skrbništva nad djecom, procjenjivanjem

uračunljivosti i sposobnošću osobe za svjedočenje i upuštanjem u kazneno-pravni proces, mogu svjedočiti na sudu o pojedinim psihološkim temama, baviti se selekcijom zaposlenika u kazneno-pravnom sustavu ili porotnika, pomagati policiji u suočavanju sa stresom i sl. Eksperimentalni forenzički psiholozi su psiholozi koji se najvećim dijelom zanimaju za istraživanja ljudskog ponašanja koje je povezano s pravom i kazneno-pravim sustavom. Konkretno, mogu se baviti područjima kao što su: utvrđivanje faktora koji utječu na porotu prilikom donošenja presuda, razvijanjem i istraživanjem načina ispitivanja svjedoka, istraživanjem utjecaja vrste pitanja tijekom intervjua na dosjećanje događaja kod svjedoka, istraživanjem najboljih intervencija za ublažavanje stresa kod policajaca i sl. Najmanje zastupljeno područje rada forenzičkih psihologa je u sklopu prava (Pozzulo, Bennell i Forth, 2017). Kad se forenzički psiholozi nalaze u ulozi pravnih stručnjaka, prvenstveno su usmjereni na političke analize i konzultacije prilikom tumačenja zakona (Brigham, 1999). Valja još istaknuti propisanu podjelu posla prema APA-i (2013), kao krovnoj Američkoj psihološkoj udruzi, koja navodi kako forenzički psiholozi mogu biti: znanstvenici, savjetnici, konzultanti, istraživači, provoditelji tretmana, medijatori, te mogu obavljati poslove vezane uz savjetovanje klijenta, odvjetnika, sudova i sl.

### *Prikaz zanimanja u medijima*

Utjecaj medija u informiranju i dezinformiranju ljudi je iznimno veliki (primjerice Kovera, 2002), a s porastom tehnologije očekuje se kako će značaj medija još samo više rasti (Gharaibeh, 2005). Koliko je televizija moćan medij možda najbolje pokazuje Byrne (2003) koji tvrdi kako filmovi snažnije prenose poruku od napisane riječi. Nadalje, Gabbard i Gabbard (1985) su pokazali da se dojmovi ili spoznaje o nepoznatom vrlo lako stvaraju preko televizije. Prikazuju li filmovi zbilju ili iluziju, prvenstveno ovisi o žanru filma. Primjerice, *science fiction* film prikazuje iluziju, dok se dokumentarni film bazira na činjenicama, no većina istraživanja se slaže kako se većina filmova nalazi negdje između iluzije i zbilje (Gregerson, 2010; Pichardo, 2000). Kako filmska industrija spada pod umjetnost, tako ona ima potpuno pravo biti nerealna (Gabbart, 2001) i redatelji imaju slobodu prikazati primjerice, neetičke stvari etičkima jer im je time lakše stvoriti dramatičnu radnju ili smiješnu scenu (Schultz, 2005).

Gabbart (2001) smatra kako bi gledatelji pojedinog filma trebali jasno moći razlučiti stvarnost od fikcije, tj. nestvarni od stvarnog života. No, je li to doista tako?

Istraživanja o prikazanim psihoterapeutima na televiziji pokazuju kako je filmska industrija napravila više štete nego koristi za profesiju psihologa - psihoterapeuta (Greenberg, 1993; Gabbard, 1985). Orchowski i sur. (2006) upozoravaju na prelaženje etičnih granica u filmovima gdje se smatra sasvim prihvatljivim da psihoterapeut ima seksualnu vezu s klijentom/-icom, sve dok je klijentu/-ici bolje i dok dolazi do napretka u njegovom/njenom psihičkom zdravlju. Gledatelj može gledajući takve filmove stvoriti sliku da bi i u stvarnosti psihoterapija trebala tako izgledati, da se psihoterapeut u praksi tako ponaša i da takvo ponašanje psihoterapeut može očekivati od svojih klijenata (Gobbart 2001; Jorm, 2000). A efekt dodatno može pogoršati činjenica da potencijalni klijent nije do sada imao prilike susreti se uživo sa psihoterapeutom ili se možda nisu susreli dovoljni broj puta da bi stvorio mišljenje o psihoterapiji i psihoterapeutskom procesu (Gharaibeh, 2005). Posljedice takvih stereotipa mogu biti iznimno loše za potencijalnog klijenta jer se nakon gledanog filma možda neće odlučiti ili će se teže odlučiti potražiti psihološku pomoć. Možda iz straha, zbunjenosti ili neke druge neugodne emocije i time samo produžuje svoju patnju ili psihološku bol (Schultz, 2005; Gonzalez, Tinsley i Keuder, 2002).

Forenzički stručnjaci nisu lišeni utjecaja medija i utjecaja popularne kulture. Mediji i javnost općenito, već su poprilično dugo vremena fascinirani kazneno-pravnim sustavom, a ta fascinacija se najbolje odrazila zadnjih nekoliko godina na televiziji i filmu kroz niz serijala zvanih CSI (*Crime Scene Investigation*). Istraživanje gledanosti programa na televiziji u SAD-u koje kontinuirano provodi *Nielsen Television* (2017) dovoljno govori koliko CSI serijali uživaju veću popularnost od ostalih televizijskih emisija. Kao što možemo vidjeti u Tablici 1, u top 10 najgledaniji televizijskih programa u SAD-u u jednom tjednu u mjesecu travnju 2017. godine, nalaze se čak tri serije iz serijala CSI-ja.

Tablica 1. Rang gledanosti televizijskih programa SAD-a u jednom tjednu mjeseca travnja 2017 godine.

Poredak	Naziv televizijske emisije	Broj gledatelja
1.	NCIS	13,702,000
2.	Dancing with the Stars	11,350,000
3.	Bull	10,310,000
4.	NCIS: New Orleans	10,017,000
5.	60 Minutes	9,897,000
6.	Voice	9,704,000
7.	NCIS: Los Angeles	9,537,000
8.	Voice-Tue	8,847,000
9.	Big Bang Theory	8,053,000
10.	Little Big Shots	8,738,000

Način na koji se prikazuju kriminal i kaznena djela na televiziji, utječe i na percepciju zakona i kaznenog sustava u stvarnosti. Izloženost medijskim porukama ima kumulativan efekt i dovodi do internalizacije slike svijeta iz medijskih poruka kojima su pojedinci učestalo izloženi, te ih oni usvajaju kao stvarni svijet (Gerbner i sur., 2002). Na taj način, u slučaju fascinacije CSI serijalima, masovni mediji su stvorili tzv. *CSI* efekt.

Kada se priča o *CSI* efektu, prema Stinsonu, Patryju i Smithu (2007), on se može opisati pomoću sljedeće četiri pretpostavke: 1. pravni stručnjaci prilagođavaju svoje ponašanje kako bi ispunili očekivanja porotnika zbog pojave *CSI* serija i filmova, 2. porotnici će vjerojatnije osloboditi optuženika ukoliko su fanovi *CSI* serija i filmova jer očekuju kvalitativno i kvantitativno znanstveno bolje dokaze, 3. *CSI* serije i filmovi su probudili interes kod studenata za upis forenzičkih studija, smjerova, kolegija, 4. zbog pojave *CSI* serija i filmova, kriminalci mogu naučiti kako lakše izbjeći pravdu i ostati nekažnjeni.

Ne postoji mnogo istraživanja o *CSI* efektu, no pojedina istraživanja podržavaju postojanje *CSI* efekta. Primjerice, istraživanje Maricopa okruga (2005) pokazuje kako pojedini pravници vjeruju u postojanje *CSI* efekta. Između ostaloga, navode kako je:

38% odvjetnika izvijestilo da je izgubilo slučaj zbog CSI efekta, 45% odvjetnika tvrdi kako su se porotnici previše oslanjali na znanstvene dokaze prilikom donošenja svojih odluka koji nisu stvarni u svakodnevnom životu zbog CSI serija i filmova, te da je 72% odvjetnika izjavilo kako su porotnici koji su bili CSI fanovi utjecali na ostale porotnike prilikom donošenja svoje odluke. Također, Podlas (2006) tvrdi kako gledanje CSI serija i filmova može utjecati na iskrivljenu percepciju o prikupljenim dokazima forenzičkih stručnjaka što bi moglo utjecati na donošenje presuda na sudu. Slično tvrde i Smith, Patry i Stinson (2006) koji su pokazali kako gledatelji CSI serija i filmova imaju nerealno visoka očekivanja točnosti, pouzdanosti i korisnosti forenzičkih dokaza. Prema Stinsonu, Patryju i Smithu (2007) policajci i forenzički stručnjaci vjeruju kako CSI efekt postoji. Primjerice 92% policajaca smatra kako je CSI efekt barem na neki način utjecao na stvaranje slike o policijskim službenicima, a većina forenzičkih stručnjaka je izjavila kako moraju objašnjavati građanima kako u praksi stvarno izgleda forenzička istraga u odnosu na ono što im se prikazuje u serijama i filmovima. Prema Stinsonu, Patryju, Smithu i Whiteu (2006, prema Stinson, Patry i Smith, 2007) većina odvjetnika je izjavila kako postoji utjecaj CSI serija i filmova na očekivanja i mišljenja porote o pravnom sustavu.

U konačnici, jedan od možda najnegativnijih aspekata CSI serijala je znanje koje potencijalni kriminalci sada dobivaju gledajući kriminalističke serijale, te se postavlja pitanje čine li CSI serijali kriminalce pametnijima? Iako u serijalima forenzični postupci nisu najtočnije prikazani, oni ipak prikazuju moguće načine na koje se dokazi prikupljaju i na koji način se dokazi zločina mogu prikriti. Mnogi kriminalci sada znaju koje mjere treba poduzeti kako bi se izbjeglo ostavljanje DNK uzorka i ostalih dokaza prilikom počinjenja kaznenog djela. To ne znači da će oni postati specijalisti za to područje, ali svakako mogu otežati rad policiji i forenzičarima (Ward, 2014).

Iako gore navedena istraživanja govore o postojanju CSI efekta, potrebna su daljnja istraživanja CSI fenomena kako bi se taj efekt što bolje razumio te kako bi se sa sigurnošću moglo tvrditi u kojoj mjeri CSI efekt utječe na pravni sustav. Tek tada će se moći i pronaći rješenje kako spriječiti taj utjecaj (Smith, Stinson i Patry, 2011), a do tada će forenzički stručnjaci trebati biti svjesni stvorene slike u medijima i javnosti te u skladu s njom educirati kako obične ljude tako i stručnjake, a prvenstveno djelatnike pravnog sustava (Friedman i sur., 2011).

### *Forenzička znanost u CSI serijalima i forenzička znanost u stvarnom životu*

Već ranije spomenut CSI efekt značajno je doprinio pogrešnoj percepciji forenzičke znanosti u javnosti (vidjeti Tablicu 2). Budući da je tržište zabave postalo preplavljeno forenzičkim serijalima, prosječna osoba stvorila je određene stereotipe o dosezima forenzičke znanosti (Ward, 2014).

Tablica 2. *Razlike između CSI televizijskih serija i forenzike u stvarnom životu prema Wardu (2014)*

CSI televizijskih serija	Forenzika u stvarnom životu
<ul style="list-style-type: none"><li>• jedna osoba radi pomalo od svega (istražuje, ispituje, prikuplja dokaze, uhićuje ljude, analizira dokaze)</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• policija izlazi na mjesto zločina, uhićuje i ispituje kriminalce</li></ul>
<ul style="list-style-type: none"><li>• analiza dokaza je obrađena skoro u minuti</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• forenzički znanstvenik analizira dokaze u laboratoriju</li></ul>
<ul style="list-style-type: none"><li>• rezultati su uvijek točni i definitivni</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• rezultati analize zahtijevaju interpretaciju od strane forenzičnog stručnjaka</li></ul>
<ul style="list-style-type: none"><li>• nema papirologije tj. popunjavanja policijske dokumentacije i raznih izvješća</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• jako puno papirologije i raznih izvješća koje je obavezno potrebno napisati o svakom slučaju koji se obrađuje</li></ul>
<ul style="list-style-type: none"><li>• forenzički znanstvenik obrađuje svako mjesto zločina</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• forenzički znanstvenik rijetko izlazi na mjesto zločina</li></ul>
<ul style="list-style-type: none"><li>• forenzičari voze najnovija vozila i koriste najmoderniju tehnologiju pri istrazi</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• većinu laboratorija financira država, a često su budžeti za opremu laboratorija nedovoljni da bi se kupila najnovija oprema</li></ul>
<ul style="list-style-type: none"><li>• televizijski CSI forenzičari su mahom svi zgodni i ugodni oku te uvijek lijepo odjeveni u markiranu garderobu</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• odjeća je prilagođena radnom mjestu u laboratoriju ili odlasku u sudnicu na svjedočenje</li></ul>
<ul style="list-style-type: none"><li>• televizijski CSI forenzičari uglavnom imaju diplome iz kemije, biologije ili nekih drugih znanosti</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• dobivene diplome iz područja kemije, biologije ili fizike obično su preduvjet za dobivanje mogućnosti nastavka školovanja za zanimanje forenzičara te rada u laboratorijima</li></ul>

Jedna od najvažnijih razlika između prikaza forenzike u medijima i u stvarnosti je da forenzika u stvarnom životu često trpi radi ozbiljnog nedostatka novca i vremena. Prema Cooleyu (2007) u posljednjih nekoliko desetljeća javile su se ozbiljni novčani problemi u financiranju forenzičke znanosti. Mnogi laboratoriji su nedovoljno financirani, što posljedično dovodi do manjih plaća forenzičara, manje znanstvenika u laboratorijima, nedovoljne modernizacije kriminalističkih laboratorija kupnjom nove opreme te posljedično manjeg broja prikupljenih dokaza.

Druga bitna razlika između CSI portreta forenzičke znanosti i stvarnog života odnosi se na prikaz forenzičke znanost u televizijskim serijalima kao nepogrešive i bez nedostataka, dok to nije slučaj u stvarnom životu. Cooley (2007) tvrdi da bez obzira na to što kriminalisti žele da se forenzička znanost promatra kao apsolutistička i bez sumnje u nju, znanost je uvijek bila i bit će ispunjena nesigurnošću koja je nužna kako bi se održao objektivni pristup analizi dokaza. Analiza forenzičkih dokaza može biti opterećena pogreškama, namjernim ili ne, koje su napravili istražitelji. Postoji veliki broj objavljenih slučajeva u kojima su nevini ljudi pogrešno osuđeni zbog pogrešaka u otiscima prsta, znaku ugriza ili identifikaciji putem DNK.

U CSI serijalima forenzički znanstvenici su prikazani kao "forenzički čarobnjaci" koji pokrivaju svako područje forenzičke znanosti te uhićuju ljude (Fisher, 2014). U stvarnom životu, forenzičar prepoznaje tragove i proučava mjesto zločina. Tragovi se skupljaju, spremaju i dokumentiraju. Potom slijedi individualni pristup svakom zločinu. Svako mjesto zločina traži specifičan pristup i obradu, pa se na otvorenom prostoru obrađuje vrlo široko područje, ispituju se tlo, raslinje itd. te se pokušava konstruirati slijed događaja, ali sama uhićenja ne spadaju u njihovu nadležnost. U CSI serijama koje volimo, potrebno je manje od sat vremena za počinjenje kaznenog djela, prikupljanje i obradu podataka, a krivca uskoro vidimo i iza rešetaka. Veliki broj počinjenih zločina se ne može tako brzo dokazati. U nekim slučajevima na samu obradu toksikoloških nalaza ponekad se čeka od 4-6 tjedana, a oko 40% tehnika forenzičke znanosti prikazane na CSI-u ne postoje. U odnosu na korištenje tehnika koje postoje, stvarne scene kriminala sadrže daleko manje dokaza nego li izmišljen zločin u forenzičkom serijalu (Fisher, 2014).



### *Tipologija forenzičkih stručnjaka u filmu*

Kao što smo već ranije naveli, mediji i popularna kultura utječu na mišljenje javnosti. A kako su filmski i serijski forenzički stručnjaci sve popularniji, tako pravi forenzički stručnjaci trebaju biti i edukatori. Prilikom edukacije porote ili pravnika i odvjetnika trebaju obratiti pažnju i na filmski prikaz forenzičkih djelatnika te svih posljedica koje CSI efekt može učiniti. Kako bi u tome pomogli svojim forenzičkim kolegama u praksi, Hatters Friedman i suradnici (2011) su osmislili tipologiju prikazanih forenzičkih stručnjaka u filmu. Cilj filmske tipologije je opisati najčešće filmske stereotipne prikaze forenzičkih stručnjaka te njima educirati javnost kako takvi filmski likovi u praksi ne postoje, ili barem ne bi trebali postojati, i kako oni mogu stvoriti iskrivljenu sliku forenzičkih stručnjaka.

Tipologija forenzičkih stručnjaka nije prva tipologija u području psihologije i/ili psiholozima bliskih stručnjaka. Puno ranije od forenzičkih stručnjaka, postajala je potreba za klasifikacijom filmskih psihoterapeuta. Psihoterapeuti su također u filmu nerealno prikazivani i postojala je potreba njihove filmske klasifikacije što je učinio Schneider (1987) i predložio klasifikaciju psihoterapeuta u tri kategorije: *Dr. Dippy*, *Dr. Wonderful* i *Dr. Evil*. Ostale, slične klasifikacije psihoterapeuta, razvili su Gabbard i Gabbard (1992), te Wedding i Niemec (2003).

U ovom radu služit ćemo se predloženom klasifikacijom forenzičkih stručnjaka koje su ponudili Hatters Friedman i suradnici (2011). Podijelili su filmske likove forenzičara u 5 kategorija: *Dr. Evil*, *The Professor*, *The Hired Gun*, *The Activist* i *Jack of All Trades*. Iako bi opisani likovi trebali biti distinktivni, postoje preklapanja, tj. jedan lik može istovremeno imati karakteristike više likova. Također, kategorije nisu isključivo pozitivne ili negativne nego one samo daju iskrivljenu sliku forenzičkih stručnjaka. Slijede osnovna obilježja likova unutar svake kategorije:

*Dr. Evil* – „Dr. Zlo“

Najpoznatiji i najpopularniji lik u romanima i filmskoj industriji. Lik *Dr. Evil* ne preže ni pred čim da ostvari svoje ciljeve, što može uključivati neetičko ponašanje poput prelazak dogovorenih i moralnih granica, psihološko manipuliranje ljudima u svojoj okolini i sl. *Dr. Evil* zna sve psihološke trikove kako upravljati ljudima te ima znanje

medicine, prvenstveno anatomije, kako bi što lakše mogao nauditi ljudima koji mu priječe put. Najpoznatiji lik *Dr. Evila* je dr. Hanibal Lector iz filma *Silence of the Lambs*.

#### *The Professor* – „Profesor“

Lik *The Professor* je prepoznatljiv po svojoj širini i dubini znanja. Najčešće ima duge monologe kojima podučava ostale likove u filmu o svom području. Lik se može pojavljivati u dvjema krajnostima, svojem boljem i lošijem izdanju. U svojem boljem izdanju, *The Professor* pomaže svojim znanjem, a u svojem lošijem izdanju je dosadan, nerazumljiv, zbunjujući, monoton lik. Primjer lika *The Professor* je dr. Fred Richam iz filma *Hitchcock*.

#### *The Hired Gun* – „Plaćenik“

Od svih likova, *The Hired Gun* je najrealnije prikazani forenzički stručnjak, iako je naravno pogrešno prikazan. Njegove karakteristike su da će donijeti svoje mišljenje, sud, odluku tek ako ga se dovoljno plati ili potplati. Svaka odluka koju ovaj lik donese je pristrana. Objektivno ne postoji. Primjer ovog lika možemo vidjeti u filmu *A Time to Kill* gdje *The Hired Gun* igra sporednu ulogu u filmu, a potreban je kako bi lažno svjedočio.

#### *The Activist* – „Aktivist“

Lik *The Activist* svojim ponašanjem može stvoriti sliku forenzičkog stručnjaka kao stručnjaka pseudoznanosti. Lik uobičajeno prelazi dogovorene i moralne granice primjerice, može nekoga neprimjereno izložiti govoreći nečije osobne tajne samo kako bi ostvario svoj cilj. Voli voditi istragu sam, sve shvaća osobno, i njegovo kognitivno zaključivanje je iznad prosječno. Primjer lika možemo vidjeti u filmu *Primal Fear* u liku Dr. Molly Arrington.

#### *The Jack of All Trades* – „Sveznalica“

Filmski lik *The Jack of All Trades* je najsloženiji lik, a ujedno i najzahvalniji za forenzički tim, jer je sposoban obavljati široku paletu poslova. Primjerice, obavlja kliničke intervjue optuženih, ispituje osumnjičene, svjedoči na sudu, pruža psihološku i

medicinsku pomoć. Primjer lika *The Jack of All Trades* je Dr. Jack Graham iz filma *88 Minutes*.

#### *Posljedice CSI efekta na studente*

Mnoga istraživanja pokazuju kako studenti psihologije nisu u potpunosti upoznati ili imaju pogrešnu sliku o određenom području psihologije (Galluci 1997, Rosenthal, McKnight i Price 2001). Primjerice, Rosenthal i suradnici (2004) su pokazali kako tek 42,1% ispitanih studenata zna da je potrebno završiti doktorat iz psihologije da bi netko bio profesor na fakultetu. Nadalje, 26% studenata smatra da psiholozi prilikom samostalnog obavljanja psihološke prakse obavezno moraju proći edukaciju iz psihoterapije, što nije istina.

S obzirom na jako veliku popularnost CSI serija i filmova, istraživače je zanimalo pokazuju li i studenti psihologije veće zanimanje za forenzičko područje psihologije. Pokazalo se da studente psihologije najviše zanimaju savjetodavna psihologija, klinička psihologija, forenzička psihologija i kriminalno profiliranje (Stark-Wroblewski, Wiggins i Ryan, 2006). Što se tiče percepcije vlastitog znanja o iskazanim područjima interesa pokazalo se da studenti procjenjuju kako imaju najviše znanja o dva najpopularnija područja psihologije – kliničkoj i savjetodavnoj psihologiji. Ali i za ta dva područja, studenti su većinom izjavljivali kako su s njima osrednje ili malo upoznati. Stoga, ukoliko studente interesira forenzička psihologija i kriminalno profiliranje, trebali bi ih educirati o tima područjima jer ih inače zbog nedostatka objektivnih informacija izlažemo i prepuštamo stvaranju dojmova o području rada forenzičkih psihologa na temelju popularnih serija i filmova.

## CILJ I PROBLEMI

S obzirom na to da su prethodne analize pokazale da je oskudno znanje o zanimanju forenzičkog psihologa, da se mali broj istraživanja bavio prikazom forenzičkih psihologa u medijima, te da istraživanja do sada nisu dala jednoznačne rezultate o tipologijama likova i da se često u tim istraživanjima ne razlikuju psiholozi i psihijatri, u ovom istraživanju željeli smo ispitati kako su forenzički psiholozi prikazani u filmovima. Jesu li prikazani realno? Kakav im je posao? Kakvi su im interesi, karakteristike ličnosti? Koji tip lika forenzičkog psihologa prevladava u filmovima? Nadalje, željeli smo ispitati kako studenti doživljavaju forenzičke psihologe. Odstupa li njihovo mišljenje značajno od onoga što mogu vidjeti na televiziji, tj. u filmovima? Znaju li koje poslove forenzički psiholozi stvarno obavljaju ili je njihovo mišljenje produkt onoga što se prikazuje u medijima?

Stoga su problemi ovog istraživanja:

1. Ispitati na koji način su u filmovima prikazani forenzički psiholozi i njihov posao.
2. Ispitati postoji li među studentima stereotipno doživljavanje forenzičkih psihologa.
3. Provjeriti podudara li se slika koju studenti imaju o forenzičkim psiholozima s njihovim dominantnim prikazom u filmovima.

## METODA

### *Materijal i sudionici*

U istraživanju su analizirana 26 filma u kojima su glavni ili sporedni likovi bili forenzički psiholozi. Osim uvjeta da u filmu treba biti forenzički psiholog, procjenjivali su se filmovi snimljeni u posljednjih 35 godina, koji su javno dostupni i za koje postoji prijevod na hrvatskom jeziku. U Tablici broj 3 prikazani su filmovi koji su bili analizirani. U procjenjivanju i analiziranju filmova sudjelovalo je 16 sudaca, tj. 16 studenata procjenjivača diplomskog studija Odsjeka za psihologiju Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu.

Tablica 3. *Naslovi procjenjivanih filmova i godina izdanja*

Naslov filma	Godina izdanja
Don't Answer the Phone	1980
Antonieta	1982
Crackers	1984
Manhunter	1986
Body Parts	1991
Knight moves	1992
The New York Ripper	1992
Snapdragon	1993
Copycat	1995
Never talk to strangers	1995
Primal Fear	1996
Sworn to Justice	1996
Cure	1997
kiss the Girls	1997
Downtime	1997
Along Came a Spider	2001
Unspeakable	2002
Till Human Voices Wake Us	2002
Man on the Ledge	2002
Blood Work	2002
Mindhunters	2004
Taking Lives	2004
Grimm Love	2004
Ghostwood	2006
Stephanie Daley	2006
13 Eerie	2013

U procjeni osobina forenzičkih psihologa i karakteristika njihovog posla sudjelovalo je ukupno 84 studenta. Njih 58 su studenti prve i druge godine preddiplomskog studija psihologije, 6 je studenata komunikologije, 3 studenta sociologije i 3 studenta komunikologije na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu te 14 studenata preddiplomskog studija Odjela za psihologiju Hrvatskog katoličkog sveučilišta. Uzorak je bio neprobabilistički i prigodni.

### *Instrumenti*

U istraživanju su korištene dvije verzije upitnika osmišljene isključivo za potrebe ovog istraživanja. Prva verzija bila je namijenjena za analizu filmova koju su ispunjavali suci gledajući filmove, a druga verzija bila je namijenjena za ispitivanje stavova studenata o forenzičkim psiholozima. Razlika u verzijama upitnika bila je u dijelu upitnika koji se odnosio na karakteristike filma i u dijelu upitnika u kojima su studentima postavljena pitanja o tome koji je njihov glavni izvor informiranja o poslu i karakteristikama forenzičkih psihologa.

- 1) Karakteristike filma – taj dio upitnika sastojao se od 5 pitanja kojima je cilj bio prikupiti osnovne informacije o filmu. Čestice „Naslov filma“ i „Ime i prezime glumca/ice koji tumači forenzičkog psihologa“ su bile otvorenog tipa. Čestica „Što je temelj priče filma“ je imala ponuđene odgovore gdje su suci trebali zaokružiti jedan od ponuđenih odgovora: „Stvarni događaj“ (1), „Roman“ (2), „Fikcija“ (3) i „Ne mogu ocijeniti“ (4). Također, dvije čestice su kombinacija otvorenog i zatvorenog pitanja. Primjerice, „Koriste li se u filmu specijalni efekti?“ gdje su sudionici trebali odabrati jedan od ponuđenih odgovora između „Da“, „Ne“ i „Ne mogu procijeniti“ te ukoliko su zaokružili „Da“, trebali su navesti koje specijalne efekt su zapazili.
- 2) Osnovne karakteristike forenzičkog psihologa - taj dio upitnika sastojao se od 24 pitanja kojima su se prikupljali osnovni podaci o liku forenzičkog psihologa i njegovim socio-demografskim karakteristikama. Od socio-demografskih karakteristika lika bili su ispitani bračno stanje, mjesto stanovanja, imovinski status,

obrazovanje, spol i dr. Npr. pri procjeni „Dobi lika (ne glumca)“ suci su trebali odabrati jedan od ponuđenih odgovora: „Mlađa dob (do 30 godina)“ (1), „Srednja dob (31-55 godina)“ (2), „Starija dob (56 godina i više)“ (3) te „Ne mogu procijeniti“ (4). Osnovni podaci o liku forenzičkog psihologa obuhvaćali su informacije o građi lika, privlačnosti, boji kose, dužini kose, mjestu stanovanja i sl. Pri procjeni npr. „Fizičke privlačnosti lika“ suci su trebali odabrati jedan od ponuđenih odgovora: „Izrazito neprivlačan“ (1), „Neprivlačan“ (2), „Niti privlačan niti neprivlačan“ (3), „Privlačan“ (4), „Izrazito privlačan“ (5). Studentima su u ovom dijelu postavljena i pitanja kojima je bio cilj ispitati dominantni izvor informacija (npr. romani, stručna literatura, filmovi/serije, osobno poznanstvo) kod studenata o poslu i karakteristikama forenzičkih psihologa. Primjer pitanja: „Gledanje filmova je doprinijelo mojem znanju o obilježnjima posla i karakteristikama forenzičkih psihologa“. Raspon odgovora je od „Uopće nije pridonijelo“ (1) do „Izrazito je pridonijelo“ (5).

- 3) Obilježja posla – taj dio upitnika se sastojao od 10 pitanja kojima su ispitana obilježja posla koji filmski lik forenzičkog psihologa obavlja. Primjer pitanja je „Zaokruži sve poslove lika forenzičkog psihologa koje lik obavlja“ gdje su suci i studenti trebali odabrati jedan od ponuđenih odgovora: „Koristi intervju za dobivanje informacija“ (1); „Koristi opažanje za dobivanje informacija“ (2); „Koristi psihologijske testove, upitnike za dobivanje informacija“ (3); „Koristi izvješća/spise drugih stručnjaka za dobivanje informacija“ (4), „Osmišljava psihologijske tretmane/ terapiju (*navedite koju*)“ (5); „Provodi psihologijske tretmane/terapiju (*navedite koju*)“ (6); „Piše nalaze/mišljenje“ (7); „Izrađuje psihološki profila počinitelja kaznenog djela“ (8); „Sastavlja upitnike“ (9); „Provodi istraživanje primjenom testova, upitnika, fokus grupa i sl.“ (10); „Provodi eksperimente (*upiši na kome, npr. ljudi, kriminalci, životinje*)“ (11); „Provodi statističku obradu podataka“ (12); „Izlaže na konferencijama, kongresima“ (13); „Piše knjige, znanstvene radove“ (14); „Drži predavanja“ (15); „Vještači/svjedoči na sudu“ (16); „Osmišljava i/ili provodi poligrafsko testiranje“ (17); „Polazi edukacije“ (18); „Obilazi mjesto zločina“ (19); „Prisustvuje obdukciji“ (20); „Analizira prikupljene dokaze“ (21); „Nešto drugo (*navedi što*)“ (22).

- 4) Skala profesionalnih interesa - taj dio upitnika se sastojao od procjene stupnja u kojem lik forenzičkog psihologa pripada pojedinom tipu profesionalnih interesa. Sastojao se od 6 tipova („Realistični“, „Istraživački“, „Umjetnički“, „Socijalni“, „Poduzetnički“ i „Konvencionalni“) na kojima su suci trebali odrediti u kojem stupnju lik forenzičkog psihologa u filmu ili po mišljenju studenata u kojem stupnju forenzički psiholog spada u određeni tip interesa. Mogući odgovori su bili „Uopće ne“ (1), „Donekle dobro“ (2), „Dobro“ (3), „Izrazito dobro“ (4), „Izvršno“ (5) forenzički psiholog pripada pojedinom tipu profesionalnog interesa.
- 5) Skala osobina ličnosti – taj dio upitnika se sastojao od osobina ličnosti forenzičkih psihologa u filmu i stvarnosti. Skala je sadržavala 10 čestica, odnosno opisa osobina ličnosti (primjerice, „Ekstravertiran, entuzijastičan“, „Kritičan, svadljiv“, „Ovisan, samo-discipliniran“) na kojima su suci i studenti trebali odrediti koliko se slažu da filmski lik forenzičkog psihologa, odnosno tipičan forenzički psiholog posjeduje navedene osobine. Raspon odgovora bio je od „Uopće se ne slažem“ (1) do „U potpunosti se slažem“ (7).
- 6) Skala tipova likova – taj dio upitnika sastojao se od procjena stupnja u kojem lik forenzičkog psihologa pripada pojedinom opisanom tipu lika. Sadržao je 5 čestica, redom „Dr. Zlo“, „Profesor“, „Plaćenik“, „Aktivist“ i „Sveznalica“. Procjenjivači, suci su trebali procijeniti u kojem stupnju lik forenzičkog psihologa u filmu opisuju unaprijed određeni tipovi likova. Raspon odgovora je bio od „Uopće ne“ (1) do „Izvršno“ (5).
- 7) Komentari – u zadnjem dijelu upitnika sudionici su bili poticani napisati sve što nije bilo obuhvaćeno upitnikom, a činilo im se važnim, interesantnim, neuobičajenim i povezanim s likom forenzičkog psihologa.

### *Postupak*

Proces istraživanja započeo je pretragom filmova u kojima se pojavljuju forenzički psiholozi. Baze filmova koje su bile obuhvaćene su: moviecus.com, imdb.com, psychomovies.com i themoviedb.org. Opis svakog filma morao se pomno proučiti kako bi se detektirali ciljani likovi, tj. filmovi u kojima su prisutni forenzički psiholozi. Bio je potreban oprez jer neki opisi filmova u filmskim bazama nisu razlikovali forenzičke psihijatre od forenzičkih psihologa. Nakon kreiranja liste od 26



filmova u kojima se nalaze forenzički psiholozi u glavnoj ili sporednoj ulozi, moglo se krenuti u sljedeću fazu, kreiranje upitnika.

Upitnik je konstruiran isključivo za potrebe ovog istraživanja. Napravljen je u dvije verzije, za analiziranje filmova i za ispitivanje studenata. Za suce, tj. studente procjenjivače upitnik je imao dodatni dio vezan uz karakteristike filma.

Određeno je 16 sudaca, tj. studenata kolegija Forenzičke psihologije diplomskog studija na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu, koji su među sobom podijelili 26 filmova, s tim da je maksimalan broj procjenjivanih filmova po studentu bio dva. Procjenjivači/suci su svaki film gledali dva puta. Prvi puta su ga neobavezno pogledali kako bi se upoznali s radnjom i likom forenzičkog psihologa u filmu. Nakon prvog gledanja u upitniku su ispunili što su mogli, primjerice, „Naziv filma“, „Ime i prezime glumice/glumca koji tumači forenzičkog psihologa“. Tijekom drugog gledanja filma, suci su ispunjavali upitnik uz premotavanja i zaustavljanje filma kako bi procjene bile što točnije.

Do studenata, koji su procjenjivali forenzičke psihologe na temelju vlastitog iskustva i znanja, došlo se prigodno. Nakon dobivene dozvole za provođenje istraživanja došlo se na predavanje i studente upoznalo s razlogom dolaska. Obaviješteni su da se radi o istraživanju za diplomski rad na temu „Profil forenzičkih psihologa“ te su studenti zamoljeni da sudjeluju u istraživanju. Rečeno im je da je sudjelovanje dobrovoljno i anonimno te da ne postoje točni i netočni odgovori, već da se ispituju njihovi stavovi i vjerovanja o forenzičkim psiholozima i poslu koji obavljaju. Također, obaviješteni su da u bilo kojem trenutku mogu odustati bez ikakvih posljedica te da je očekivano ispunjavanje upitnika traje oko 30 minuta.

## REZULTATI

U prvom dijelu upitnika, suci su procjenjivali karakteristike filma. Najviše filmova glasači su ocijenili dobrima (ocjena 3 od 5), većina je bila snimljena nakon 1991. godine, te je većina glumaca koja je u njima glumila bila s B liste. U Tablici 4 možemo vidjeti kako je više od 80% radnji u filmovima bila fikcija, a manje od 12% se temeljilo na stvarnim događajima. Radnje filmova su se dominantno zbivale u sadašnjosti (više od 84%) te je većina filmova bila s glavnim likom forenzičkog psihologa (preko 53% filmova).

Tablica 4. *Rezultati procjene sudaca forenzičkih psihologa prikazanih na filmu*

	Temelj priče		Vrijeme radnje		Uloga	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Stvarni događaji	3	12	-	-	-	-
Roman	1	4	-	-	-	-
Fikcija	21	80	-	-	-	-
Ne mogu ocijeniti	1	4	-	-	-	-
Sadašnjost	-	-	22	85	-	-
Prošlost	-	-	4	15	-	-
Glavna uloga forenzičkog psihologa	-	-	-	-	14	54
Jedna od glavnih uloga forenzičkog psihologa	-	-	-	-	11	42
Sporedna uloga forenzičkog psihologa	-	-	-	-	1	4
Ukupno	26	100	26	100	26	100

U drugom dijelu upitnika, suci i studenti su procjenjivali osnovne karakteristike forenzičkih psihologa.

Suci su gledajući filmove zapazili kako je raspodjela forenzičkih psihologa po spolu ravnomjerno raspoređena jer su po 50% forenzičkih psihologa prikazanih na filmu bili muškarci, odnosno žene. Većina (58%) forenzičkih psihologa pripada srednjoj dobi, od 31 do 50 godina. Samo jedna petina likova nije atletski građena, s čime bi mogla biti povezana i njihova fizička privlačnost jer su suci više od polovicu likova procijenili fizički privlačnima (54%). Većina ih nije u vezi (58%) te samo kod 14% likova suci su uspjeli identificirati da forenzički psiholozi imaju djecu. Više od trećine likova živi u

gradu, a čak njih 72% posjeduje nekretninu. U Tablici 5 možemo vidjeti rezultate procjene sudaca forenzičkih psihologa prikazanih na filmu.

Tablica 5. *Rezultati procjene osnovnih karateristika forenzičkih psihologa na filmu*

	Spol		Dob		Građa		Fizička privlačnost		Veza		Djeca		Mjesto stanovanja		Posjeduje nekretninu	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Muški	13	50,0														
Ženski	13	50,0														
Mlađa dob (do 30 godina)			5	19												
Srednja dob (31- 50)			15	58												
Starija dob (56 i više)			4	15												
Ne mogu ocijeniti			2	8												
Skladna, atletska građa					23	88										
Neskladna građa					1	4										
Nešto drugo					2	8										
Neprivlačan							2	8								
Niti privlačan, niti neprivlačan							10	38								
Privlačan							12	46								
Izrazito privlačan							2	8								
Ne									15	58						
Da									11	42						
Ne											13	62				
Da											3	14				
Ne mogu ocijeniti											5	24				
Grad													11	42		
Predgrađe													8	31		
Ne mogu ocijeniti													7	27		
Ne															2	8
Da															18	72
Ne mogu ocijeniti															5	20
Ukupno	26	100	26	100	26	100	26	100	26	100	21	100	26	100	25	100

Istim upitnikom, studenti su procjenjivali forenzičke psihologe na temelju svog znanja, mišljenja i percepciji o tome kako forenzički psiholog izgleda. Studenti smatraju kako među forenzičkim psiholozima ima više muškaraca. Procjenjuju kako se manje od 40% žena bavi forenzičkom psihologijom. Smatraju da je približno četiri petine forenzičkih psihologa srednje dobi, od 31 do 51. Većina studenata (54%) forenzičke psihologe ne mogu procijeniti privlačnim niti neprivlačnim, ali većina njih (84%) smatra da su forenzički psiholozi atletske građe. Smatraju da je približno svaki drugi psiholog u vezi (51%) te da manje od trećine psihologa ima djece (30%). Prema mišljenju studenata, forenzički psiholozi većinom žive u gradu (71%) te posjeduju nekretnine (86%). U Tablici 6, koja se nalazi na sljedećoj stranici, možemo vidjeti rezultate procjena studenata o forenzičkim psiholozima. Također, radi opsežnosti podataka, iznijet ćemo samo najrelevantnije.

Tablica 6. Rezultati procjene studenata forenzičkih psihologa

	Spol		Dob		Građa		Fizička privlačnost		Veza		Djeca		Mjesto stanovanja		Posjeduje nekretninu		
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Muški	47	61															
Ženski	31	39															
Mlađa dob (do 30 godina)			16	20													
Srednja dob (31 - 50)			65	79													
Ne mogu ocijeniti			1	1													
Skladna, atletska građa					70	85											
Neskladna					6	7											
Nešto drugo					7	8											
Izrazito neprivlačan							2	2									
Neprivlačan							2	2									
Niti privlačan, niti neprivlačan							45	54									
Privlačan							29	35									
Izrazito privlačan							6	7									
Ne									40	49							
Da									42	51							
Ne											47	56					
Da											25	30					
Ne mogu ocijeniti											12	14					
Grad													60	71			
Predgrađe													19	23			
Ne mogu ocijeniti													5	6			
Ne															7	8	
Da															71	86	
Ne mogu ocijeniti															5	6	
Ukupno	78	100	82	100	83	100	84	100	82	100	84	100	84	100	83	100	

Također, u ovom dijelu upitnika, studenti su pitani o svojem dominantnom izvoru informacija o forenzičkom psihologu. Kao što možemo vidjeti u Tablici 7, gledanje filmova i televizijskih serija značajno doprinosi informiranju studenata o poslu i karakteristikama forenzičkih psihologa. Tek manje od 20% ispitanih studenata je

izjavljivalo da gledanje filmova i serija uopće ne pridonosi njihovim spoznajama o forenzičkim psiholozima i njegovom poslu, isto kao i njihova imaginacija.

Tablica 7. Izvori informiranja studenata o poslu i karakteristikama forenzičkih psihologa

Izvor informiranja	Uopće nije pridonijelo		Prilično ili izrazito pridonijelo	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Filmovi	13	16	31	39
Serije	14	17	39	48
Romani	19	23	24	30
Mašta	11	14	42	52
Stručna literatura	41	52	11	14
Osobno poznanstvo	60	84	3	4

U trećem dijelu upitnika, suci i studenti su procjenjivali obilježje posla koje obavlja forenzički psiholog. Prema procjenama sudaca, na filmu se forenzički psiholozi najviše bave intervjuima (14%), te redom opažanjem (13%), obilaskom mjesta zločina (13%), prikupljanjem dokaza (11%). Svega 1% svojeg radnog vremena forenzički psiholozi spašavaju od suicida, smišljaju terapije, izlažu na kongresima, ispituju poligrafom, pregovaraju te se bave znanstvenim radom. Prema procjenama studenata, forenzički psiholog najviše se bavi izradom psihološkog profila gdje 9% svojeg radnog vremena provodi izradom profila zločinaca. Zatim redom slijede opažanje (8%), vještačenje (8%), intervjui (7%), nalazi (7%), spisi (7%). Studenti smatraju kako se forenzički psiholozi najmanje bave smišljanjem terapije te provođenjem terapije (oboje oko 1%). U praksi se forenzički psiholozi dominantno bave administracijom, pisanjem stručnog mišljenja (Classes i Careers, 2017). U Tablici 8 možemo vidjeti procjene čestine obavljanja poslova forenzičkih psihologa na filmu, prema procjenama studenata i udio vremena koje forenzički psiholozi stvarno koriste na obavljanje pojedinih poslova.

Tablica 8. *Prikaz poslova forenzičkih psihologa prikazanih na filmu, prema procjenama studenata i u svakodnevnoj praksi*

Film		Studenti		Praksa	
Vrsta posla	%	Vrsta posla	%	Vrsta posla	%
Intervju	14	Izrada profila	9	Administracija	78
Opažanje	13	Opažanje	8	Psihologijske evaluacije	9
Mjesto zločina	13	Vještačenje	8	Stručno savjetovanje s kolegama	5
Prikupljanje dokaza	11	Intervju	7	Vještačenje na sudu	3
Izrada profila	8	Nalazi	7	Predavanje i edukacije	2
Spisi	8	Spisi	7	Praćenje stručne literature	2
Vještačenje	5	Mjesto zločina	6	Istraživanja	1
Pisanje knjiga, radova	4	Edukacije	6	<b>Ukupno</b>	<b>100</b>
Obdukcija	4	Dokazi	6		
Pisanje nalaza	3	Pisanje knjiga, radova	5		
Provedba terapije	3	Testovi	5		
Izrada testova	3	poligraf	5		
Predavanja	3	Statistika	5		
Edukacije	2	Kongresi	4		
Smišlja terapije	1	Predavanja	3		
Kongresi	1	Obdukcija	3		
Poligraf	1	Istraživanje	2		
Pregovarač	1	Upitnici	2		
Istražuje za diplomski	1	Smišljanje terapije	1		
Spašava od suicida	1	Provođenje terapije	1		
<b>Ukupno</b>	<b>100</b>		<b>100</b>		

U četvrtom dijelu upitnika, suci i studenti su procjenjivali profesionalne interese forenzičkih psihologa. Na filmovima, forenzički psiholozi su procijenjeni kao oni koji najviše iskazuju istraživačke interese ( $M=3,4$  uz  $sd=1,02$ ), a najmanje umjetničke interese ( $M=1,6$  uz  $sd=0,9$ ). Studenti su također procjenjivali da forenzičke psiholozi imaju najviše istraživačkih interesa ( $M=3,9$  uz  $sd=1,08$ ), a najmanje umjetničkih ( $M=2,4$  uz  $sd=1,22$ ). U Tablici 9 možemo vidjeti deskriptivne podatke procjene profesionalnih interesa forenzičkih psihologa od strane sudaca i studenata. Korištenjem t-testa za nezavisne rezultate, provjerili smo postoji li statistički značajna razlika između procjena sudaca i procjena studenata u izraženosti pojedinih profesionalnih interesa kod forenzičkih psihologa. Studenti su procijenili da su konvencionalni, poduzetnički, umjetnički i realistični profesionalni interesi izraženiji kod forenzičkih psihologa no što

su izraženost tih profesionalnih interesa suci opazili kod filmskih likova forenzičkih psihologa (Tablica 9).

Tablica 9. *Deskriptivni podatci i rezultati t-testa između sudaca i studenata u procjenama profesionalnih interesa forenzičkih psihologa*

		<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Istraživački interesi	Studenti	79	3,9	1,08	1,93	103	,06
	Suci	26	3,4	1,02			
Socijalni interesi	Studenti	81	3,5	1,12	1,49	105	,14
	Suci	26	3,1	1,31			
Konvencionalni interesi	Studenti	81	3,0	1,18	3,16	105	,00**
	Suci	26	2,2	1,35			
Poduzetnički interesi	Studenti	81	3,1	1,35	3,70	105	,00**
	Suci	26	2,0	1,15			
Umjetnički interesi	Studenti	81	2,4	1,22	3,00	105	,00**
	Suci	26	1,6	,90			
Realistični interesi	Studenti	82	3,3	1,21	5,17	106	,00**
	Suci	26	1,9	1,06			

*Napomena: \*\*p <.01, \*p<.05*

U petom dijelu upitnika, procjenjivane su osobine ličnosti forenzičkih psihologa od strane sudaca i studenata. U filmovima, suci su najviše percipirali likove forenzičkih psihologa kao suosjećajne ( $M=5,3$  uz  $sd=1,49$ ), a najmanje kao neorganizirane ( $M=1,5$  uz  $sd=1,1$ ). S druge strane, studenti su procijenili forenzičke psihologe najviše kao otvorene ka iskustvima ( $M=5,3$  uz  $sd=1,04$ ), a najmanje kao neorganizirane ( $M=1,9$  uz  $sd=1,19$ ). U Tablici 10 nalaze se deskriptivni podaci procjene osobina ličnosti forenzičkih psihologa od strane studenata i sudaca. Korištenjem t-testa za nezavisne rezultate, željeli smo provjeriti postoji li statistički značajna razlika između procjene sudaca i studenata u procjenama osobina ličnosti forenzičkih psihologa. Suci su filmske likove forenzičkih psihologa procijenili rezerviranijima i značajno više suosjećajnijima no što su studenti procijenili tipične forenzičke psihologe (Tablica 10).



Tablica 10. Deskriptivni podatci i rezultati t-testa u procjenama osobina ličnosti forenzičkih psihologa između studenata i sudaca

		<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Ekstravertiran	Studenti	79	4,3	1,36	,80	103	,43
	Suci	26	4,0	1,76			
Kritičan	Studenti	81	3,0	1,45	-,77	105	,45
	Suci	26	3,3	1,87			
Ovisan	Studenti	79	4,6	1,23	1,91	103	,06
	Suci	26	4,0	1,66			
Anksiozan	Studenti	79	2,4	1,49	-1,58	103	,12
	Suci	26	2,9	1,87			
Otvoren iskustvima	Studenti	79	5,3	1,04	1,67	103	,10
	Suci	26	4,9	1,31			
Rezerviran	Studenti	81	3,1	1,63	-2,80	105	,01*
	Suci	26	4,2	1,79			
Suosjećajan	Studenti	80	4,0	1,68	-3,38	103	,00**
	Suci	25	5,3	1,49			
Neorganiziran	Studenti	80	1,9	1,19	1,47	104	,15
	Suci	26	1,5	1,10			
Smiren	Studenti	80	5,0	2,02	,60	104	,55
	Suci	26	4,8	1,84			
Konvencionalan	Studenti	80	2,9	1,45	-,89	104	,38
	Suci	26	3,2	1,69			

Napomena: \*\*  $p < ,01$ , \*  $p < ,05$

U šestom dijelu upitnika, suci i studenti su procjenjivali koji tip lika najbolje opisuje forenzičke psihologe. Suci su procjenjivali kako forenzički psiholozi pripadaju najviše liku „Sveznalice“ ( $M=2,69$  uz  $sd=1,46$ ), a niti jednog nisu smjestili u „Plaćenika“ ( $M=1$  uz  $sd=0$ ). Studenti su procijenili kako forenzički psiholozi također najviše odgovaraju liku „Sveznalice“ ( $M=3,67$  uz  $sd=1,169$ ), a najmanje odgovaraju liku „Plaćenika“ ( $M=1,6$  uz  $sd=0,98$ ). U Tablici 11 možemo vidjeti deskriptivne podatke pripadnosti forenzičkih psihologa pojedinom liku procijenjene od strane sudaca i studenata. Korištenjem t-testa za nezavisne rezultate, provjerili smo postoji li statistički značajna razlika između sudaca i studenata u procjenama stupnja u kojem forenzički psiholozi pripadaju pojedinim tipovima likova. Studenti su procijenili da su karakteristike likova „Plaćenika“ i „Sveznalice“ izraženiji kod forenzičkih psihologa no što su izraženost osobina tih likova suci opazili kod filmskih likova forenzičkih psihologa (Tablica 11).

Tablica 11. Deskriptivni podaci i rezultati t-testa u procjenama tipova likova forenzičkih psihologa između studenata i sudaca

		<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD.</i>	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Dr. Zlo	Studenti	82	1,8	1,23	1,92	106	,06
	Suci	26	1,3	,67			
Profesor	Studenti	81	2,3	1,02	1,87	105	,06
	Suci	26	1,9	1,18			
Plaćenik	Studenti	82	1,6	,98	3,10	106	,00**
	Suci	26	1,0	,00			
Aktivist	Studenti	81	2,5	1,28	,46	105	,64
	Suci	26	2,4	1,35			
Sveznalica	Studenti	82	3,7	1,16	3,52	106	,00**
	Suci	26	2,7	1,46			

Napomena: \*\*  $p < ,01$  \* $p < ,05$

## RASPRAVA

Ovim istraživanjem htjeli smo dobiti jasniju sliku o prikazu forenzičkih psihologa na filmu i slici koju studenti imaju o forenzičkim psiholozima. Kako još niti jedan rad takve vrste nije napravljen u Hrvatskoj, opsežnim upitnikom željeli smo prikupiti što je više moguće informacija.

Rezultati su pokazali da se filmovi u kojima su prikazani forenzički psiholozi dominantno baziraju na fikciji, a tek neznatni dio na stvarnim događajima. Kako je filmska umjetnost s pravom otvorena za iskrivljavanje stvarnosti, prilikom gledanja takvih filmova, poželjno bi bilo kada bismo kritički gledali na prikaz forenzičkih psihologa u filmovima. No, postavlja se pitanje, koliko mi, kao gledatelji, kritički obrađujemo informacije o pojedinim profesijama koje su nam prezentirane u filmovima. Vjerojatnije je da se jednostavno ne opterećujemo time i samim time skupljamo informacije o profesijama, poput forenzičkih psihologa, koje nam nisu bliske i o kojima ne znamo mnogo. Filmska industrija pruža gledatelju prvenstveno zabavu, a potom, ovisno o žanru, može pružati primjerice smijeh ako se radi o komediji ili strah ako se radi o horor filmu. Stoga, filmska industrija nikako ne bi smjela imati ulogu primarnog učitelja i biti izvor nepobitnih informacija.

U 26 analizirana filma samo je u jednom filmu, *Primal Fear*, forenzički psiholog imao sporednu, a u svim ostalima glavnu ulogu. Mogli bismo zaključiti da ukoliko se u filmu pojavljuje forenzički psiholog, utoliko je on nositelj radnje i jedan od glavnih aktera u filmu. Forenzički psiholog je uvijek u prvom planu i samim time je dodatno izložen mogućim iskrivljenim percepcijama gledatelja, tj. stereotipima i mitovima.

Kod osobnih karakteristika forenzičkih psihologa postoji podudarnosti između prikaza na filmu i procjene studenata. Primjerice, pripadanje srednjoj dobi, atletska građa, atraktivnost, status veze, ne imanje djece, stanovanje u gadu i posjedovanje nekretnine. Valja istaknuti kako ne možemo govoriti o isključivom utjecaju filmova na studente i samim time formiranje slike o forenzičkom psihologu. No, svakako je iznenađujući i pomalo zabrinjavajući podatak bio kako je više od 80% ispitanih studenata izjavilo da je gledanje filmova i serija barem donekle utjecalo na njihovo

znanje i formiranje mišljenja o obilježjima posla i karakteristikama forenzičkog psihologa. Uzevši u obzir slabu informiranost studenata o forenzičkoj psihologiji (Stark-Wroblewski, Wiggins i Ryan, 2006) trebali bismo obratiti pažnju na edukaciju budućih psihologa s područjem forenzičke psihologije jer bismo se mogli izložiti opasnosti da studenti završe fakultet, a da i dalje ne znaju čime se forenzički psiholozi doista bave u svakodnevnoj praksi.

Kod procjenjivanja obilježja posla koje obavlja forenzički psiholog, interesantno je vidjeti kako se na filmu najviše prikazuje forenzičkog psihologa kako vodi intervju, dok se kod procjene studenata intervju nalazi na 4. mjestu ukupne zastupljenosti posla. U filmovima, na drugom mjestu po zastupljenosti obavljanja poslova kod forenzičkih psihologa je opažanje te zatim odlazak na mjesto zločina. Imamo li priliku vidjeti u Hrvatskoj forenzičkog psihologa kako odlazi na mjesto zločina? Ne, to forenzički psiholozi ne rade, barem ne u Hrvatskoj. Studenti imaju predodžbu kako se forenzički psiholozi najviše bave izradom psiholoških profila počinitelja kaznenih djela, dok se profiliranje po čestini obavljanja poslova kod forenzičkih psihologa na filmu pojavljuje tek na 5. mjestu. Studenti procjenjuju da se forenzički psiholozi često bave opažanjem ponašanja počinitelja kaznenih djela, što je relativno često prikazano i u filmovima. Na temelju filmova često se može dobiti dojam da forenzički psiholozi imaju i ulogu stručnih vještaka. Zanimljivo je što studenti percipiraju da se forenzički psiholozi relativno podjednako bave svim navedenim poslovima. Potrebno je još spomenuti da studenti najmanje smatraju kako se forenzički psiholozi bave smišljanjem terapije i provođenjem terapije što nam nudi zaključak kako studenti ne smatraju da su forenzički psiholozi ujedno i psihoterapeuti. Na temelju takve raspodjele odgovora možemo pretpostaviti da studenti nisu sigurni čime se bave forenzički psiholozi pa su kod rješavanja upitnika zaokruživali sve poslove, ali i da su najviše zaokruživali izradu profila jer su to vidjeli na filmovima i serijama. Međutim, da bi to mogli s većom sigurnošću tvrditi, potrebna su daljnja istraživanja. Ukoliko se referiramo na svakodnevni posao forenzičkog psihologa, vidjet ćemo kako se u praksi forenzički psiholozi dominantno bave administracijom i pisanjem stručnog mišljenja (Classes and Careers, 2017). Na filmovima uopće nije prikazano obavljanje administracije, vjerojatno zbog zanimljivosti filma, te studenti također nisu spomenuli administraciju kao jedan od poslova koji obavlja forenzički psiholog. Prilikom edukacije studenata svakako treba

obratiti pažnju na ovu informaciju jer studenti ne očekuju da će više od tri četvrtine svojeg radnog vremena utrošiti na administrativne poslove i pisanje stručnog mišljenja što bi moglo rezultirati razočaranjem poslom, te smanjenim zadovoljstvom, produktivnošću i sl. Također, možemo zamijetiti kako su pojedini poslovi procijenjeni kao oni koji se podjednako često pojavljuju na filmu, i prema mišljenju studenata u praksi. To su istraživanja, predavanja i edukacije. Iako se tim poslovima u stvarnosti, prosječni forenzički psiholozi rijetko bave, prilikom edukacije studenata treba ih ipak istaknuti kao važnim dijelom posla forenzičkih psihologa.

Kod procjene profesionalnih interesa forenzičkih psihologa, zanimljivo je vidjeti kako su studenti procjenjivali nešto veći stupanj zastupljenosti svih profesionalnih interesa forenzičkih psihologa, nego što su suci to procijenili kod likova prikazanih na filmovima. No, značajan trend u njihovoj većoj zastupljenosti je utvrđen ipak kod njih četiri - konvencionalni, poduzetnički, umjetnički i realistični, od šest profesionalnih interesa. U skladu sa Hollandovom tipologijom interesa (Guide to Holland Code, 2010), suci su likove u filmovima, a studenti tipične forenzičke psihologe opisali kao osobe koje imaju najizraženije istraživačke interese. Drugim riječima, forenzičke psihologe vide kao inteligentne, hladne i racionalne osobe koje imaju izražene osobine ličnosti poput analitičnosti, introvertiranosti i nezavisnosti. Studenti smatraju da forenzički psiholozi u jako maloj mjeri posjeduju umjetničku crtu u sebi, odnosno da nisu pretjerano kreativni, otvoreni iskustvu ili skloni imaginaciji.

Studenti forenzičke psihologe u najvećem stupnju doživljavaju kao ekstrovertirane, entuzijastične, slično kao što su i prikazani likovi forenzičkih psihologa na filmu. Jesu li doista forenzički psiholozi toliko otvoreni k iskustvu ne znamo jer još nismo naišli na dostupno istraživanje koje bi to potkrijepilo ili opovrgnulo. Od deset osobina ličnosti samo su u dvije procjene utvrđene statistički značajne razlike između sudaca koji su gledali filmove i procjena studenata. Suci su statistički značajno više procjenjivali likove u filmovima kao rezervirane i suosjećajne. Zanimljivo bi bilo istražiti zašto studenti forenzičke psihologe ne smatraju suosjećajnijima. Međutim, studenti smatraju forenzičke psihologe prilično organiziranima.

U posljednjem dijelu upitnika, suci i studenti su procjenjivali koji tip lika najbolje opisuje forenzičke psihologe. Filmski likovi forenzičkih psihologa su najčešće prikazani kao „Sveznalice“, a i studenti su ih najviše doživljavali kao osobe koja sve znaju i koje se razumiju u sve poslove, primjerice, u isto vrijeme provode i kliničke intervju sa žrtvama, ispituju osumnjičene, provode istragu na terenu, svjedoče na sudu, a provode i klinički tretman. Studenti najmanje smatraju forenzičkog psihologa kao osobu koju se može potplatiti ili podmititi da iskaže svoje mišljenje na sudu u korist branitelja ili tužitelja, i koji ne donosi zaključke na temelju dokaza. Interesantno je vidjeti kako čak niti jedan film nije prikazao forenzičkog psihologa kroz lik „Plaćenika“, prema procjenama sudaca, iako dio studenata forenzičkog psihologa doživljava kao takav tip osobe. Doista, trebali bismo se zabrinuti što studenti smatraju da postoje forenzički psiholozi koji se mogu potplatiti i lažno svjedočiti. Definitivno bismo trebali staviti u obrazovanju naglasak na etičko ponašanje kako kod samih psihologa generalno tako i kod forenzičkih psihologa. U izraženosti osobina ostalih kategorija likova nije pronađena statistički značajna razlika između procjena sudaca i studenata o forenzičkim psiholozima.

#### *Nedostaci istraživanja i predložena poboljšanja*

Postoje mnogi nedostaci ovog istraživanja. Uzorak studenata je prvenstveno mali, nije reprezentativan i samim time generalizacija rezultata nije moguća. Svakako, možda najveća mana ovog uzorka istraživanja jest što nisu obuhvaćeni samo studenti psihologije prilikom ispitivanja mišljenja i stavova o forenzičkim psiholozima. Naime, prilikom provedbe ispitivanja, zahvaćeni su i studenti sa smjerova komunikologije, kroatologije i sociologije Sveučilišta u Zagrebu. Kako se ipak radilo o studentima početnih godina studija psihologije za koje se pretpostavilo da nisu u potpunosti upoznati s poslovima psihologa, te da su studenti ostalih smjerova činili više od 10% ukupnog uzorka, odlučeno je i njihova mišljenja zadržati pri obradi rezultata istraživanja. Daljnja preporuka je ponoviti istraživanje, ali isključivo na uzorku studenata psihologije, a bilo bi zanimljivo i pratiti mijenja li se percepcija karakteristika i posla forenzičkih psihologa kako studenti prelaze na više godine studija.

Uzorak filmova je relativno mali. Imali smo poteškoća prilikom detektiranja filmova u kojima se nalaze forenzičkih psiholozi jer filmska industrija ne mari pretjerano za distinkciju forenzičkih psihologa od forenzičkih psihijatara. Najbolji primjer je film *88 Minutes* gdje je glavni lik (Al Pacino) u pojedinim dijelovima filma povremeno nazivan doktorom medicine, a povremeno psihologom. Također, odabir filmova je bio ograničen njihovom javnom dostupnošću i prijevodom na hrvatski jezik. Stoga, uz sav uloženi trud prilikom selekcije filmova, ovim istraživanjem je u stvari zahvaćen samo vrlo mali broj, nereprezentativnih filmova u kojima glume forenzički psiholozi.

Postavlja se pitanje koliko su suci, studenti na kolegiju Forenzičke psihologije koji su procjenjivali filmove, doista objektivni. Kako bi se objektivnost poboljšala, svaki sudac je gledao film dva puta. No, u budućim istraživanjima trebalo bi osigurati da više sudaca procjenjuje isti film te da se računa podudaranje među njihovim procjenama. Primjerice, ne procjenjuje svaka osoba jednako privlačnom drugu osobu kao što su suci trebali procjenjivati privlačnost forenzičkih psihologa u filmovima. U budućim istraživanjima, svakako treba na to obratiti pažnju.

Prilikom usporedbe percipiranog i stvarnog udjela poslova navedeni su udjeli poslova američkih forenzičkih psihologa. U budućim istraživanjima bilo bi interesantno prikupiti podatke o tome koje poslove obavljaju forenzičkih psiholozi u Hrvatskoj te uključiti te podatke u istraživanje i usporedbu. Vidjeti podudaranje u strukturi posla forenzičkih psihologa u različitim kulturama i usporediti te podatke s prikazom forenzičkih psihologa u filmovima i serijama.

U ovom istraživanju provedena je samo analiza likova u filmovima. Postoji li razlika između serija i filmova u kojima su forenzički psiholozi? To bi svakako bilo interesantno ispitati. U budućim istraživanjima bilo bi poželjno obuhvatiti forenzičke i/ili kriminalističke serije te usporediti rezultate te analize s podacima ovog istraživanja.

## ZAKLJUČAK

Analizirano je ukupno 26 filmova u kojima su čak 25 likova forenzičkih psihologa imali glavnu ulogu, a samo u jednom filmu je psiholog imao sporednu ulogu. Većina filmova je snimljena nakon 1991. godine. Temelj radnje filma je dominantno fikcija, a radnja se odigrala najčešće u sadašnjosti.

Filmski likovi forenzičkih psihologa bili su prikazani u podjednakom broju filmova kao muškarci i žene, dominantno su bili srednjih godina, atraktivni, većina likova nije bila u vezi i nije imala djece te su živjeli u gradu i posjedovali nekretninu. Od poslova, najčešće su se bavili provođenjem intervjua, opažanjem ponašanja, obilazili mjesto zločina te prikupljali dokaze. Najviše su iskazivali istraživačke i socijalne interese. Što se tiče osobina ličnosti, najčešće su bili prikazani kao suosjećajni, smireni, otvoreni prema iskustvima. Najviše forenzičkih likova je prikazano kao lik „Sveznalice“.

Studenti percipiraju forenzičkog psihologa dominantno muškarcem, srednjih godina, atletske građe, za kojeg ne mogu reći je li im privlačan ili nije, te smatraju da može i ne mora biti u vezi, ali da nema djecu, živi u gradu te posjeduje nekretninu. Smatraju kako forenzički psiholozi najčešće izrađuju psihološke profile počinitelja kaznenih djela, opažaju ponašanje te se bave vještačenjem za potrebe suda. Od profesionalnih interesa, smatraju kako je kod forenzičkih psihologa najzastupljeniji istraživački interes. Forenzičkog psihologa doživljavaju kao osobu otvorenu k iskustvu, smirenu i ekstrovertiranu. Najčešće bi forenzičkog psihologa opisali kao lik „Sveznalice“.

Značajna statistička razlika između filmskih likova i procjena studenata se pokazala pri procjeni izraženosti pojedinih profesionalnih interesa, osobina ličnosti i pripadanju kategoriji lika. Studenti su procijenili da su kod forenzičkih psihologa više izraženi konvencionalni, poduzetnički, umjetnički i realistični interesi kao i karakteristike likova „Plaćenika“ i „Sveznalice“, te da su manje rezervirani i manje suosjećajni no što su izraženost osobina tih likova suci opazili kod filmskih likova forenzičkih psihologa



## LITERATURA

- American Psychological Association. (2013). Specialty Guidelines for Forensic Psychology. *American Psychologist*, 68(1), 7-19.
- Bartol, C.R. i Bartol, A.M. (2006). *Current perspectives in forensic psychology and criminal justice*. Thousand Oaks, Calif: SAGE publication
- Blackburn, R. (1996). What is forensic psychology? *Legal and Criminological Psychology*, 1(1), 3-16.
- Brigham, J. (1999). What Is Forensic Psychology, Anyway? *Law and Human Behavior*, 23(3), 273-298.
- Byrne, P. (2003). Advances in Psychiatric Treatment. *Psychiatry and the Media*, 9, 135-143.
- Classes and Careers (2017). Where a Forensic Psychology PhD Will Get You, Part I, Preuzeto 3.6.2017. s <http://blog.classesandcareers.com/advisor/forensic-psychology-phd-part-i/>.
- Cooley, C.M. (2007). The CSI-effects: its impact and potential concerns. *New England Law Review*, 41, 471-501.
- Fisher, E. (2014). *Deconstructing the CSI Effect: Forensic Science and the Media*. Department of Science, Technology and Society, The University of Pennsylvania.
- Friedman, S.H., Cerny, C.A., Soliman, S. i West, S.G. (2011). Reel Forensic experts: Forensic Psychiatrists as Portrayed on Screen. *The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 39, 412-417.
- Furlan, I., Kljajić, S., Kolesarić, V., Krizmanić, M, Szabo, S i Šverko, B. (2005). *Psihologijski rječnik*. Petz, B. (ured.). Naklada slap: Jastrebarsko.
- Gabard, G. O. i Gabbard, K. (1992). Cinematic stereotypes contributing to the stigmatisation of psychiatrists. P. J. Fink i A. Tasman (ured.), *Stigma and mental illness*. Washington D.C.: America Psychiatric Press.
- Gabbard, G. (2001). Psychotherapy in hollywood cinema. *Australasian Psychiatry*, 9(4), 365-369.
- Gabbard, K. i Gabbard, G.O. (1985). Countertransference in the movies. *Psychoanalytic Review*, 72(1), 171-184.
- Galluci, N. T. (1997). An evaluation of the characteristic of undergraduate psychology majors. *Psychological Reports*, 81, 879-889.
- Gerbner, G., Gross, L., Mogan, M., Signorielli, N. i Shanahan, J. (2002). Growing Up with Television: Cultivation Processes. Bryant, J. i Zillmann, D. (ured.). *Media*

Effects: Advances in Theory and Research. London: Lawrence Erlbaum Associates.

- Gharaibeh, N.M. (2005). The psychiatrist's image in commercially available American movies. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 111, 316-319.
- Gonzalez, J.M., Tinsley, H.E.A i Keuder, K.R. (2002). Effects of psychoeducational interventions on opinions of mental illness, attitudes toward help seeking, and expectations about psychotherapy in college students. *Journal of College Student Development*, 43, 51-63.
- Greenberg, H.R. (1993). *Screen memories: Hollywood cinema on the psychoanalytic couch*. New York: Columbia University Press.
- Gregerson, M.B. (2010). *The cinematic mirror for psychology and life coaching*. New York: Springer.
- Grisso, T. (1993). The differences between forensic psychiatry and forensic psychology. *Bulletin of the American Academy of Psychiatry and Law*, 21, 133-145.
- Gudjonsson, G.H. i Haward, L.R.C. (1998). *Forensic Psychology: A guide to practice*. London: Routledge.
- Guide to Holland Code (2010). Pribavljeno 5.5.2017. s adrese [http://www.wiu.edu/advising/docs/Holland\\_Code.pdf](http://www.wiu.edu/advising/docs/Holland_Code.pdf)
- Gunn, J. i Taylor, P. J. (1993). *Forensic Psychiatry. Clinical, Legal and Ethical Issues*. Oxford: Butterworth Heinemann.
- Hatters Friedman, S., Cerny, C. A., Soliman, S. i West, S. G. (2011). Reel Forensic Experts: Forensic Psychiatrists as Portrayed on Screen. *The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 39, 412-417.
- Haward, L. R. C. (1981). *Forensic Psychology*. London: Batsford.
- Huss, M.T. (2009). *Forensic psychology: research, clinical practice, and applications*. Malden, Mo: Wiley-Blackwell.
- Jorm, A.F. (2000). Mental health literacy: Public knowledge and beliefs about mental disorders. *British Journal of Psychiatry*, 177, 396-401.
- Kovera, M. B. (2002). The effects of general pretrial publicity on juror decisions: An examination of moderators and mediating mechanisms. *Law and Human Behaviour*, 26, 43-72.
- Maricopa County Attorney's Office (2005). *The CSI Effect and its Real Life Impact on Justice: A Study by the Maricopa County Lawyer's Office*. Preuzeto 25.5.2017. s <http://www.maricopacountyattorney.org/Press/PDF/CSIRreport.pdf>
- Nielson (2017). Preuzeto 20. 4. 2017 sa <http://www.nielsen.com/us/en/top10s.html>

- Ogloff, J.R.P. (2002). Offender Rehabilitation: From “Nothing Works” to What Next?. *Australian Psychologist*, 37, 245–252.
- Orchowski, L.M., Lindsay, M., Spikard, B.A. i McNamara, J.R. (2006). Cinema and the valuing of psychotherapy: Implications for clinical practice. *American Psychological Association*, 37(5), 506-514.
- Otto, R.K. i Heilburn, K. (2002). The practice of forensic psychology: A look toward the future in light of the past. *American Psychologist*, 57(1), 5-18.
- Patry, M. W., Stinson, V. I Smith, S.M. (2008). The Reality of SCI Effect. In Greenberg, J. i Elliont, C. (ured.). *Communication in Question: Competing Perspectives on Controversial Issues in Communication Studies*. Scarborough, Ontario: Thompson-Nelson.
- Pichardo, D. (2000). Popular reception of psychotherapy in film. Doktorski rad. Preuzeto 1.6.2017. s <https://www.ohiolink.edu/edu/etd>
- Podlas, K. (2006). „The CSI Effect“: Exposing the media myth. *Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal*, 17, 429-465.
- Pozzulo, J., Bennell, C. i Forth, A. (2017). *Forensic Psychology, 5/E*. Canada: Pearson Education.
- Rosenthal, G. T., McKnight, R. R. i Price, A. W. (2001). Who, what, how and where the typical psychologist is... the Profession of psychology Scale. *Journal of Instructional Psychology*, 28(4), 220-224.
- Rosenthal, G.T., Soper, B., Rachal, C., McKnight, R.R. i Price A.W. (2004). The Profession of Psychology Scale: Sophisticated and Naive Students Responses. *Journal of Instructional Psychology*, 31, 202-205.
- Schneider, I. (1987). The theory and practice of movie psychiatry. *American Journal of Psychiatry*, 144(8), 996-1002.
- Schultz, H.T. (2005). Good and bad movie therapy with good and bad outcomes. *The Amplifier: Media Psychology*, Winter.
- Shipley, S.L. i Arrigo, B.A. (2012). *Introduction to Forensic Psychology: Court, Law Enforcement and Correctional Practices*. Waltham, MA: Academic Press.
- Smith, S. M., Patry, M. W. i Stinson, V. (2006). But what is the CSI Effect? How crime dramas influence people's beliefs about forensic evidence. *Canadian Journal of Police and Security Services*, 5(3/4), 187-195.
- Smith, S.M., Stinson, V. i Patry, M.W. (2011) Fact of Fiction? The Myth and Reality of the Csi Effest. *Court Review: The Journal of the American Judges Association*, 47, 355.

- Stark-Wroblewski, K., Wiggins, T.L., & Ryan, J.J. (2006). Assessing student interest and familiarity with professional psychology specialty areas. *Journal of Instructional Psychology*, 33, 273-277.
- Stinson, V., Patry, M.W. i Smith, S.M. (2007) The CSI Effect: Reflections from Police and Forensic Investigators, *The Canadian journal of police and security services*, 5(3/4), 125-133.
- Ward, K.A. (2014). The Repercutions of Inaccurately Portraying Forensic Science in Television Shows. LBA 438. Preuzeto 15.5.2017. sa <http://www.murraystate.edu/academics/CollegesDepartments/CollegeOfHumanitiesAndFineArts/LiberalArts/KAITLYN%20WARD%20--Final%20Draft%20for%20LBA438%20Website%20THIS%20ONE-Working.pdf>
- Wedding, D. i Niemec, R. (2003). The clinical use of films in psychotherapy. *Journal of Clinical Psychology*, 59, 207-215.
- Weiner, I.B. i Otto, R.K. (2014). *The Handbook of Forensic Psychology*, 4th Edition. Wiley.
- Wrightsmann, L.S. (2001). *Forensic psychology*. Belmont, CA: Wadsworth.